

ใบความรู้ เรื่องการอ่านทำนองเสนาะ

๑. ความหมายของ “การอ่านทำนองเสนาะ”

การอ่านทำนองเสนาะคือวิธีการอ่านออกเสียงอย่างไพเราะตามลีลาของบทร้อยกรองประเภทโคลงฉันท์ กาพย์ กลอน (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๓๕๘)

บางคนให้ความหมายว่า การอ่านทำนองเสนาะคือ การอ่านตามทำนอง (ทำนอง = ระบบเสียงสูงต่ำ ซึ่งมีจังหวะสั้นยาว) เพื่อให้เกิดความเสนาะ (เสนาะ , น่าฟัง , ไพเราะ , วังเวงใจ)

๒. วัตถุประสงค์ในการอ่านทำนองเสนาะ

การอ่านทำนองเสนาะเป็นการอ่านให้คนอื่นฟัง ฉะนั้นทำนองเสนาะต้องอ่านออกเสียงเสียงทำให้เกิดความรู้สึก - ทำให้เห็นความงาม - เห็นความไพเราะ - เห็นภาพพจน์ ผู้ฟังสัมผัสด้วยเสียงจึงจะเข้าถึงรสและความงามของบทร้อยกรอง ที่เรียกว่าอ่านแล้วฟังพริ้ง – เพราะเสนาะโศค การอ่านทำนองเสนาะจึงมุ่งให้ผู้ฟังเข้าถึงรสและเห็นความงามของบทร้อยกรอง

๓. ที่มาของการอ่านทำนองเสนาะ

เข้าใจว่า การอ่านทำนองเสนาะมีมานานแล้วแต่ครั้งกรุงสุโขทัย เท่าที่ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช ๑๘๓๕ หลักที่หนึ่ง บรรทัดที่ ๑๘ - ๒๐ ดังความว่า “..... ด้วยเสียงพาเสียงพิน เสียงเลื่อน เสียงขับ ใครจักมักเล่นเล่น ใครจักมักหัว – หัว ใครมักจักเลื่อน เลื่อน .....” จากข้อความดังกล่าว นั้นทิวชัย กระแสสินธุ์ กล่าวว่า เสียงเลื่อนเสียงขับ คือ การร้องเพลงทำนองเสนาะ

ส่วน ทองสืบ สุกะมารค ชี้แจงว่า “เลื่อน” ตรงกับภาษาไทยถิ่นว่า “เล่น” หมายถึงการอ่านหนังสือเอื้อนเป็นทำนอง ซึ่งคล้ายกับที่ประเสริฐ ฉนกร อธิบายว่า เลื่อน เป็นภาษาถิ่น แปลว่า อ่านทำนองเสนาะ โดยอ้างอิง บรรจบ พันธุเมธา กล่าวว่า คำนี้เป็นภาษาถิ่นของไทยในพม่า คือไทยในรัฐฉานหรือไทยใหญ่นั่นเอง จากความคิดเห็นของผู้รู้ ประกอบกับหลักฐาน พ่อขุนหลวงคำแหงดังกล่าว ทำให้เชื่อว่า การอ่านทำนองเสนาะของไทยมีมานานหลายร้อยปีแล้ว โดยเรียกเป็นภาษาถิ่นว่า “เลื่อน”

ที่มาของต้นเค้าของการอ่านทำนองเสนาะพอจะสันนิษฐานได้ว่า น่าจะมีบ่อเกิดจากการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทยสมัยก่อนที่มีความเกี่ยวพันกับการร้องเพลงทำนองต่าง ๆ ตลอดมา ทั้งนี้จากเหตุผลที่ว่า คนไทยมีนิสัยชอบพูดคำคล้องจองให้มีจังหวะด้วยลักษณะสัมผัสเสมอ ประกอบกับ

คำภาษาไทยที่มีวรรณยุกต์กำกับจึงทำให้คำมีระดับเสียงสูงต่ำเหมือนเสียงดนตรี เมื่อประดิษฐ์ทำนองง่าย ๆ ใสเข้าไปก็ทำให้สามารถสร้างบทเพลงร้องขึ้นมาได้แล้ว ดังนั้นคนไทยจึงมีโอกาได้ฟังและชื่นชมกับการร้องเพลงทำนองต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตายทีเดียว

ศิลปะการอ่านทำนองเสนาะจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้อ่าน และความไพเราะของบทประพันธ์แต่ละประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อ่านทำนองเสนาะจึงต้องศึกษาวิธีการอ่านให้ไพเราะ และต้องหมั่นฝึกฝนการอ่านจนเกิดความชำนาญ

อนึ่งศิลปะการอ่านทำนองเสนาะอยู่ที่ตัวผู้อ่านต้องรู้จัก **วิธีการอ่านทอดเสียง** โดยผ่อนจังหวะให้ช้าลง การเอื้อนเสียง โดยการลากเสียงช้า ๆ เพื่อให้เข้าจังหวะและให้หางเสียงให้ไพเราะ การครั้นเสียง โดยทำเสียงสะดุดสะเทือนเพื่อความไพเราะเหมาะสมกับบทกวีบางตอน การหลบเสียง โดยการหักเหให้พลิกกลับจากเสียงสูงลงมาเป็นต่ำ หรือจากเสียงต่ำขึ้นไปเป็นเสียงสูง เนื่องจากผู้อ่านไม่สามารถที่จะดำเนินตามทำนองต่อไปได้เป็นการหลบหนีจากเสียงที่เกินความสามารถ จึงต้องหักเหทำนองพลิกกลับเข้ามาดำเนินทำนองในเขตเสียงของตน และ การกระทบเสียง โดยการอ่านกระซากเสียงให้ดังผิดปกติในโอกาสที่แสดงความโกรธหรือความไม่พอใจหรือเมื่อต้องการเน้นเสียง

(มนตรี ตราโมท ๒๕๒๗ : ๕๐)

๔. รสที่ใช้ในการอ่านทำนองเสนาะ

๔.๑ รสถ้อย (คำพูด) แต่ละคำมีรสในคำของตนเอง ผู้อ่านจะต้องอ่านให้เกิดรสถ้อยตัวอย่าง

สีกวหวานอื่นมีหมื่นแสน	ไม่เหมือนแม่นพจมานที่หวานหอม
กลิ่นประเทียบเปรียบดวงพวงพะยอม	อาจจะน้อมจิตโน้มด้วยโลมลม
แม่นล้อลามหยามหยาบไม่ปลาบปลื้ม	ดังคูดคีมบอระเพ็ดต้องเข็ดขม
ผู้ดีไพร่ไม่ประกอบชอบอารมณ์	ใครฟังลมเมินหน้าระอาเอย

(พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชินวราลงคณาธิบดี)

๔.๒ รสความ (เรื่องราวที่อ่าน) ข้อความที่อ่านมีเรื่องราวเกี่ยวกับอะไร เช่น โศกเศร้า สนุกสนาน ตื่น ตื่น โกรธ รัก เวลาอ่านต้องอ่านให้มีลีลาไปตามลักษณะของเนื้อเรื่องนั้น ๆ

ตัวอย่าง : บทโศกตอนที่นางวันทองไปส่งพลายงามให้ไปหาท่าทองประศรีที่สุพรรณบุรี

ลูกก็แลดูแม่แม่ดูลูก   ต่างพันผูกเพียงว่าเลือดตาไหล

สะอื้นรำอาลาด้วยอาลัย   แล้วแจ้งใจจากนางตามทางมา
เหลียวหลังยังเห็นแม่แลงม่น   แม่ก็เห็นลูกน้อยละห้อยหา
แต่เหลียวเหลียวเลี้ยวลับวันวิญญาณ์   โอ้เปล่าตาต่างสะอื้นยื่นตะลิ่ง

(เสภาขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงาม : สุนทรภู่)

ตัวอย่าง   :   บทสนุกสนาน   ในนิราศพระบาท   ขณะมีมวยปล้ำ

ละครหยุดจุดดูด้วยมวยปล้ำ   ยืนประจําหมายสู้เป็นคู่ขัน
มงคลใส่สวมหัวไม่กลัวกัน   ตั้งประจันจذبจับขยับมือ
ตีเข้าปับรับโปกสองมือปิด   ประจบติดตะผางหม้อขว้างหวือ
กระหวัดหวิดหวิวพวาเสียงฮาฮือ   คนคู่อ้อเออกันสนั่นอึง

๔.๓ รสทำนอง (ระบบสูงต่ำซึ่งมีจังหวะสั้นยาว) ในบทร้อยกรองไทยจะประกอบด้วย
ทำนองต่าง ๆ เช่น ทำนองโคลง ทำนองฉันท์ ทำนองกาพย์ ทำนองกลอน และทำนองร่าย เป็น
ต้น ผู้อ่านจะต้องอ่านให้ถูก ต้องตามทำนองของร้อยกรองนั้น เช่น โคลงสี่สุภาพ

สัตว์   พวกหนึ่งนี้ชื่อ   พหุบา   ทาแฮ
มี   อเนกสมญา   ยอกย้อน
เท่า   เกิดยังจัดวา   ควรรับ   เขานอ
มาก   จวบหมื่นแสนช่อน   สุดพันประมาณ ฯ

๔.๔ รสคล้องจอง   ในบทร้อยกรองต้องมีคำคล้องจองในคำคล้องจองนั้นต้องให้ออก
เสียงต่อเนื่องกัน โดยเน้นเสียงสัมผัสนอกเป็นสำคัญ เช่น

ถึงโรงเหล้าเตาถ่านควันโขมง   มีคันโพงผูกสายไว้ปลายเสา
โอ้บาปกรรมน้ำนรกเจียวอกเรา   ให้มัวเมาเหมือนหนึ่งบ้าเป็นน่าอาย
ทำบุญบวชกรวดน้ำขอสำเร็จ   พระสรรเพชญ์โพธิญาณประมาณหมาย
ถึงสุราพารอดไม่รอดตาม   ไม่ไถ่กรายแกลิ่งเมินก็กินไป
ไม่เมาเหล้าแต่เรายังเมารัก   สุดจะหักห้ามจิตคิดไฉน
ถึงเมาเหล้าเข้าสายก็หายไป   แต่มาใจนี้ประจําทุกคำคืน

(นิราศภูเขาทอง : สุนทรภู่)

๔.๕ รสภาพ เสียงทำให้เกิดภาพ ในแต่ละคำจะแบ่งไปด้วยภาพ ในการอ่านให้เห็นภาพ ต้องใช้เสียง สูง – ต่ำ ดัง – ค่อย แล้วแต่จะให้เกิดภาพอย่างไร เช่น

“ มดเอี้ยมดแดง   เล็กเล็กเรียวแรงแข็งขยัน ”
“ สุพรรณหงส์ทรงพุ่มห้อย   งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์ ”
“ อรุณฉายส่มแล้ว   ลอยสวรรคัล ลงกา ”

๕. หลักการอ่านทำนองเสนาะ มีดังนี้

๕.๑ ก่อนอ่านทำนองเสนาะให้แบ่งคำแบ่งวรรคให้ถูกต้องตามหลักคำประพันธ์เสียงก่อน โดยต้องระวังในเรื่องความหมายของคำด้วย เพราะคำบางคำอ่านแยกคำกันไม่ได้ เช่น

“ สร้อยคอขนมยู่ระ   ยุงงาม ”
(ขน – มยู่ระ , ขนม – ยู่ระ)
“ หวนห้วงม่วงหมอนทอง   อีกร่องรสโอชา ”
(อีกร – อกร – ร่อง , อี – กอ – กร่อง)
“ ดูเหว่าจับเต่าร้างร้อง   เหมือนจากห้องมาหยาธรมี ”
(เหมือน – มด , เหมือน – มด – อด)

๕.๒ อ่านออกเสียงธรรมดาให้คล่องก่อน

๕.๓ อ่านให้ชัดเจน โดยเฉพาะออกเสียง ร ล และคำควบกล้ำให้ถูกต้อง เช่น

“ เกิดเป็นชายชาติรื้อยาจี้ตลาด   บรรยากาศปลอดโปร่งโล่งสมอง
หิบน้ำปลาตราสับปะรดให้ทดลอง   ไหนเล่าร่องคริมนวดหน้าทาให้ที่
เนื้อนั้นมีโปรตีนกินเข้าไว้   คนเคราะห์ร้ายคลุ้มคลั่งเรื่องหนังสือ
ใช้น้ำคลองกรองเสียงก่อนจึงจะดี   เห็นมาลีคลื่นบานหน้าบ้านเอย ”

๕.๔ อ่านให้เอื้อสัมผัส เรียกว่า คำแปรเสียง เพื่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะ เช่น

พระสมุทรสุดลึกสั้น   คณนา
(อ่านว่า พระ – สะ – หมุด – สุด – ลึก – สั้น   คน – นะ – นนา)

ข้าขอเคารพอภิวัต ในพระบาทพิตรอดิศร
(ข้า – ขอ – คา – รบ – อบ – พิ – วาด   ใน – พระ – บาท – บอ – พิด – อะ – ดิด – สอน)

ขอสมหวังตั้งประโยชน์โพธิญาณ
(อ่านว่า ขอ – สม – หวัง – ตั้ง – ประ – โหยด – โทด – พิ – ยาน)

๕.๕ ระวัง ๓ ต อย่าให้ ตกหล่น อย่าต่อเติม และอย่าตู่ตัว

๕.๖ อ่านให้ถูกจังหวะ คำประพันธ์แต่ละประเภทจะมีจังหวะแตกต่างกัน ต้องอ่านให้
ถูกวรรคตอนตามแบบแผนของคำประพันธ์นั้น ๆ เช่น

มูทิงคนานันท์ (๒ - ๒ - ๓)

“ ป๊ะโท่น / ป๊ะโตน / ป๊ะโตนโตน   บุรุษ / สิโอิน / สะเเวไหว
อนงค์ / นำเคลื่อน / เขยื้อนไป   สะบัด / สไป / วิไลตา ”

๕.๗ อ่านให้ถูกต้องของคำประพันธ์นั้น ๆ (รสทำนอง)

๕.๘ ผู้อ่านต้องใส่ใจอารมณ์ตามรสความของบทประพันธ์นั้น ๆ รสรัก โศก ตื่นเต้น
ขบขัน โกรธ แล้วใส่น้ำเสียงให้สอดคล้องกับรสหรืออารมณ์ต่าง ๆ เหล่านี้

๕.๙ อ่านให้เสียงดัง (พอที่จะได้ยินกันทั่วถึง) ไม่ใช่ตะโกน

๕.๑๐ ถ้าเป็นฉันท์ ต้องอ่านให้ถูกต้องตามบังคับของครุ - ลหุ ของฉันท์นั้น ๆ

ลหุ คือ ที่ผสมด้วยสระเสียงสั้น และไม่มีตัวสะกด เช่น เตะ บุ และ เกอะ
ฝัะ ยกเว้น ก็ บ่อ นอกจากนี้ นี้ถือเป็นคำครุ (คะ - รุ) ทั้งหมด

ลหุ ให้เครื่องหมาย (ุ) แทนในการเขียน

ครุ ใช้เครื่องหมาย (ั) แทนในการเขียน

ตัวอย่าง : วสันตติลกฉันท์ ๑๔ มีครุ - ลหุ ดังนี้

ัััััััััั ั ุ ั ุ ุ ุ ั   ุ ุ ั ุ ั ั
ั ั ุ ั ุ ุ ั   ุ ุ ั ุ ั ั

อ้าเพศกีเพศนูชอนงค์   อรongsกับอบบาง

(อ่านว่า อ้า - เพศ - กี - เพศ - นู - ชะ - อะ - นง   อะ - ระ - อก - ก้อ - บอบ - บาง)

ควรแต่ผดุงสิริสะอาง   สุกถักษณ์ประโลมใจ

(อ่านว่า ควน - แต่ - ผะ - ดุง - สิ - หริ - สะ - อาง   สุก - พะ - ถัก - ประ - โลม - ใจ)

๕.๑๑ เวลาอ่านอ่านอย่าให้เสียงขาดเป็นช่วง ๆ ต้องให้เสียงติดต่อกันตลอด เช่น

“ วันนั้นจันทร์ มีดารากร เป็นบริวาร เห็นสิ้นคืนฟ้า ในป่าท่าธาร มาลิลีบาน ใบ
ก้านอรชร ”

๕.๑๒ เวลาจบให้ทอดเสียงช้า ๆ

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการอ่านทำนองเสนาะ

- ๖.๑ ช่วยให้ผู้ฟังเข้าถึงถึงรสและเห็นความงามของบทร้อยกรองที่อ่าน
- ๖.๒ ช่วยให้ผู้ฟังได้รับความไพเราะและเกิดความซาบซึ้ง (อากาารรู้สึกรักจับใจอย่างลึกซึ้ง)
- ๖.๓ ช่วยให้เกิดความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน
- ๖.๔ ช่วยให้ผู้ฟังร้อยกรองได้รวดเร็วและแม่นยำ
- ๖.๕ ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจให้เป็นคนอ่อนโยนและเอื้อนเอ็น
- ๖.๖ ช่วยสืบทอดวัฒนธรรม ในการอ่านทำนองเสนาะไว้เป็นมรดกต่อไป

